

An aerial photograph of a river valley. The river flows through the center, surrounded by green fields and dense forests. In the background, there are some buildings and more fields. The overall scene is a mix of natural and agricultural landscapes.

Gudenåplanen

Naturplan for Gudenåen og Randers Fjord

*En fremtid med klimatilpasning,
bedre natur, rent vandmiljø og
friluftslivsmuligheder*

Om Gudenåplanen

Gudenåkomitéen vil med Gudenåplanen sætte en retning for den langsigtede udvikling i og langs Gudenåen og Randers Fjord. En retning som skal komme med kvalificerede bud på hvordan ådale – og i dette tilfælde Gudenådalen og Randers Fjord - kan bringes aktivt i spil som centralt bidrag til løsningen af biodiversitets, vandmiljø og klimakrisen med gode friluftslivsmuligheder til følge.

Forpligtelserne gennem naturgenopretningsforordningen, vandrammedirektiver og den nationale, politiske aftale om udtagning af 100.000 ha lavbundsarealer inden 2030 er centrale grundpiller i Gudenåplanen vision.

Gudenåplanen skal bakke op om gennemførelse af eksisterende projekt, understøtte identificering af nye projekter og indsatser samt bidrage til ny viden og nytænkning i løsningsarbejdet.

Gudenåplanen skal være en fælles politiske ambition i tegningen af fremtidens ådalslandskab, som vil skabe lokal, national og international opmærksomhed.

Ambitionen med Gudenåplanen

Gudenåkomitéen tager med Gudenåplanen afsæt i Biodiversitetsrådets eksempler på virkemidler og indsatser for biodiversiteten i deres årsrapport fra 2023, "Mod robuste økosystemer – anbefalinger til en dansk lov om biodiversitet".

Eksempler på indsatser og tilgange er:

- Genskabe sammenhæng mellem vandløb, vådområder og højereliggende tørre arealer
- Skabe store, sammenhængende arealer - Jo større områder, der indgår i genopretningen, des større potentiale for biodiversiteten
- Genopretning af den økologiske integritet*, herunder naturlig eller naturnær græsning
- Genopretning af naturlig hydrologi**
- Markant og tilstrækkelig reduktion af næringsstofniveau og -tilførsel til vandmiljøet

Med Gudenåplanen sættes samtidigt et styrket fokus på:

- at vandrammedirektivets målsætning om god økologisk til stand i Gudenåen nås for både de fysiske og kemiske kvalitetselementer.
- at reduktionskravene gennem VOS samarbejdet nås for oplandet til Randers Fjord.
- at lavbundsarealer langs Gudenåen og Randers Fjord udtages som bidrag til at nå den nationale målsætning.
- at mulighederne for friluftsliv gøres endnu bedre i en balancen mellem beskyttelse og benyttelse.

Gudenåplanen skal styrke at der skabes en tydelig helhed og sammenhæng langs Gudenåen og Randers Fjord, som vil styrke fundamentet for realisering af projekter og indsatser, som vil tage udgangspunkt i de naturgivne og lokale forhold.

**Økologisk integritet er et naturområdes evne til at understøtte og opretholde dets naturlige biodiversitet på lang sigt. Ved at sikre høj, økologisk integritet sikres naturområders robusthed over for naturlige og menneskeskabte ændringer, herunder klimaforandringer.*

*** Naturlig hydrologi er at bringe vandets vej tilbage til et naturligt forløb eksempelvis ved; Lukning af grøfter og sløjfning af dræn i ådalen, reetablering af naturligt vandløbsforløb, ophørt dræning og/eller opdyrkning i oplandet, etablering af vådområder på højbundslande.*

Biodiversitetsrådet: Mod robuste økosystemer

Mod robuste økosystemer

- anbefalinger til en dansk lov om biodiversitet
Ligget 23. november 2023

3

På vej mod et virkemiddelkatalog	106
3.1 Hvad skal et virkemiddelkatalog for biodiversitet kunne?	110
3.1.1 På vej mod et dynamisk virkemiddelkatalog for Danmarks biodiversitetsindsats	109
3.2 Eksempler på virkemidler og indsatser for biodiversitet	120
3.2.1 Kvalificering af udvalgte virkemidler	121
3.2.2 Etablering af naturnationalparker	126
3.2.3 Udlægning af urørt skov	134
3.2.4 Skovrejsning med biodiversitetsformål	142
3.2.5 Genopretning af ådale	150
3.2.6 Udtagning af lavbundsjarde	126
3.2.7 Genopretning af levesteder for truede arter	164
3.2.8 Genetablering af stenrev	172
3.2.9 Udplantning af ålegræs	178

*”Sikring af store og funktionelt sammenhængende beskyttede områder, der repræsentativt dækker biodiversiteten i Danmark, samt **genopretning af den økologiske integritet** samtidig med **reduktion af både direkte og diffuse presfaktorer**, bør udgøre kernen i **den danske biodiversitetsindsats.**”*

*”Store og små ådale udgør omkring **18 % af Danmarks landareal.***

*Ådalen som landskabselement strækker sig fra land til hav og fra vandløb op til dalens øvre kanter. Derved **skaber ådale sammenhæng mellem mange naturtyper** og rummer en stor **variation i økosystemer, levesteder og artssammensætning.***

*Biodiversitetsrådet anbefaler, at der **gennemføres naturgenopretningsprojekter i udvalgte ådale** med fokus på at **genskabe naturlig hydrologi, naturlige græsningsforhold og reduktion af næringsstofniveau.**”*

Biodiversitetsrådets: Genopretning af ådale

- Biodiversitetsrådet vurderer, at **genopretning af ådale** er et effektivt virkemiddel til at **genetablere den biodiversitet**, der er knyttet til ådale og de dertilhørende **våde og tørre arealer**. **Genoprettede ådale og eksisterende ådale** med høj realiseret biodiversitet eller biodiversitetspotentiale **bør beskyttes og forvaltes**, så de i videst muligt omfang **bidrager til delmålene om beskyttede områder i Danmark**.
- Rådet anbefaler, at der ved genopretning af ådale er **fokus på bred landskabsrestaurering** for at **genskabe sammenhæng mellem vandløb, vådområder og højereliggende tørre arealer**, herunder også **genetablering af vandløbenes naturlige slyng og dynamik**, som nogle steder vil betyde sæsonmæssigt oversvømmede arealer. **Jo større områder**, der indgår i genopretningen, **des større potentiale for biodiversiteten**.
- Biodiversitetsrådet understreger, at **genopretning kun kan have et effektivt og langtidsholdbart resultat**, når dette også **inkluderer genopretning af naturlig hydrologi** såvel som **markant og tilstrækkelig reduktion af næringsstofniveau og -tilførsel til vandmiljøet**. **Genopretning af ådale kan samtænkes** med de indsatser, der gennemføres i forbindelse med etablering af naturlig hydrologi ved **udtagning af lavbundsorde**. Desuden er det vigtigt at **indtænke processer af væsentlighed for genopretning af den økologiske integritet**, herunder **naturlig eller naturnær græsning**.
- Udvælgelse af ådale til **genopretning bør kvalificeres i forhold til biodiversitetspotentiale**, så man prioriterer de områder, hvor der allerede findes en høj realiseret biodiversitet eller et højt biodiversitetspotentiale, og derved udnytter dette som grundlag for yderligere forbedring.

Vision

Gudenåen og Randers Fjord er en levende åre hvor vandhåndtering, naturbevaring, biodiversitet, rent vandmiljø og friluftsliv er kernefunktioner.

Gudenåplanen skal være eksemplet på fremtidens blå-grønne korridor set i et langsigtet og bæredygtigt perspektiv hvor vi arbejder med, og ikke mod vandet & hvor der skabes plads til natur og biodiversitet.

Med Gudenåplanen er der skabt en ambitiøs plan som gør Gudenådalene og Randers Fjord til en robust model for, hvordan vi kan tilpasse os og tackle nutidens udfordringer og fremtidens forandringerne på en helhedsorienteret og langsigtet måde.

Med Gudenåplanen sættes fokus på at rammevilkår skal kunne understøtte og muliggøre en transformation af ådalene så natur- og miljømål kan nås, hvor friluftslivet styrkes og hvor arealanvendelsen transformeres til nye former og muligheder.

4 strategiske indsatspunkter

Klimarobust ådal: Fokus er at skabe en robust ådal, der er modstandsdygtig over for ændrede klimamønstre og ekstreme vejrforhold.

Friluftslivs kerneområde: Udvikle attraktive og tilgængelige områder til friluftsliv på land såvel som til vands, i et styrket samarbejde med Gudenåsamarbejdet. Gudenå ”brandet” styrkes og giver øgede muligheder for turisme og lokal erhvervsudvikling.

Mere og bedre natur: Fremme biodiversiteten og bevarelsen af økosystemer gennem genoprettelse af naturlige levesteder, beskyttelse af truede arter, og skabelse af grønne korridorer. Implementeringen af Naturgenopretningsforordningen er blevet en forankret indsats i at skabe løsninger, der er skræddersyet til Gudenådalen. Dette har skabt et område, hvor naturen i højere grad er i fokus, og hvor unikke landskabsudtryk træder i karakter, hvilket giver et nyt og varieret ansigt til dalen.

Rent vandmiljø og ren Randers Fjord: Implementere initiativer til at reducere forurening og forbedre vandkvaliteten i vandløbene, søerne og Randers Fjord. Landbruget i ådalen omstilles til ekstensiv drift og naturpleje er en aktivitet, som kan styrkes.

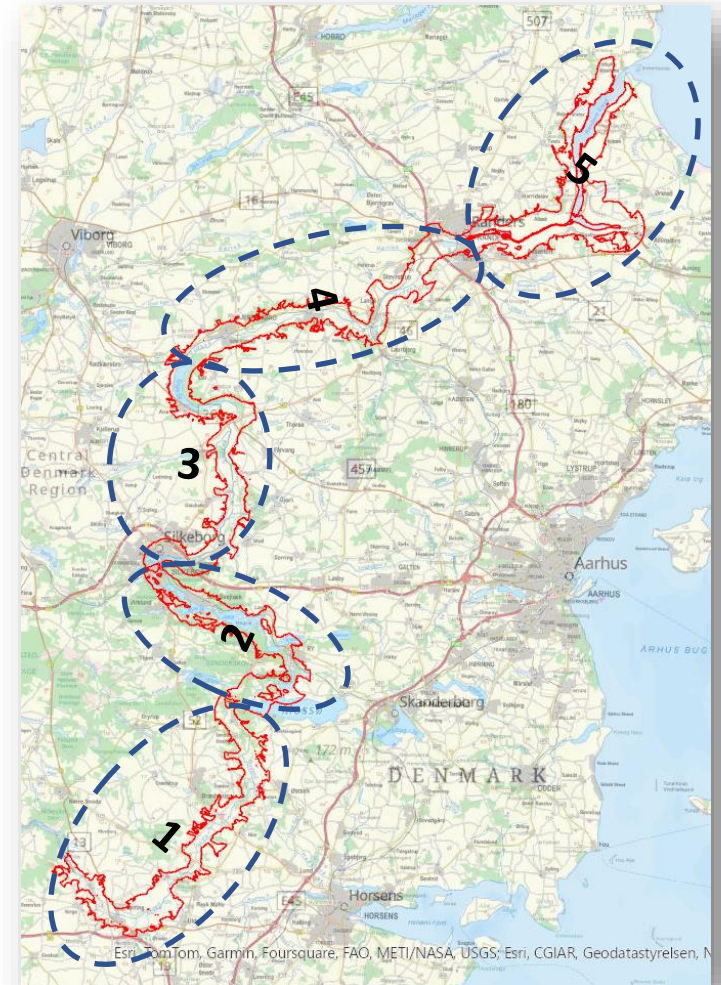
4 strategiske indsatsområder

Perspektivområdet

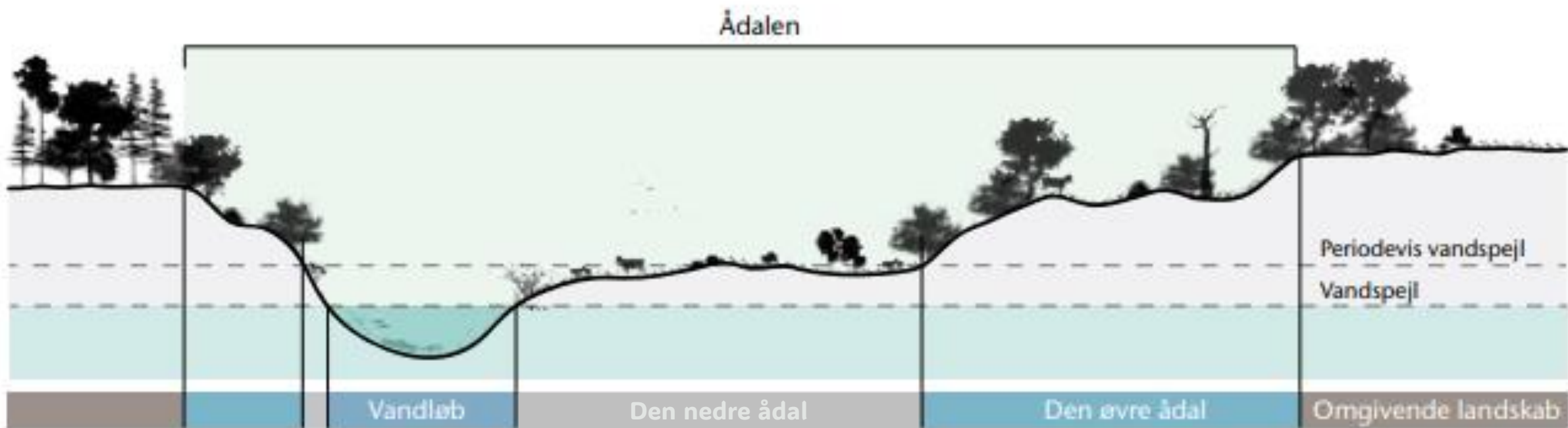
Delområdeinddeling

Skitsetegning af en ådal

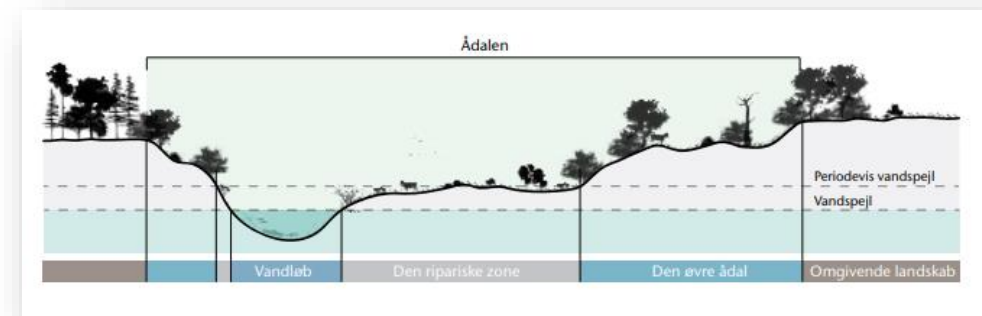
Gudenåplanen indsatsområde indeholder 3 delområder:

- Selve vandløbet
- Den nedre ådal – kendetegnet ved at være periodevis våd og tør
- Den øvre ådal – kendetegnet ved altid at være tør

Mere og bedre natur

- Baseline

Opbygning af en ådal, (Biodiversitetsrådet. 2023. Mod robuste økosystemer – anbefalinger til en dansk lov om biodiversitet.

Arealanvendelse, Hektar										
Delstræk	Ikke kortlagt	Landbrug	Landbrug og §3	LandbrugBM	§3	Anden natur	Skov	Råstofudvinding	I alt	
1	194	3340	1109	230	878	65	1154	39	7008	
2	57	663	330	47	531	53	1814		3495	
3	164	1567	182	133	613	79	1784	34	4554	
4	160	2586	511	234	681	92	1175		5438	
5	181	5221	245	219	651	147	382		7044	
I alt	755	13375	2378	863	3353	435	6308	73	27539	

Arealanvendelse, %										
Delstræk	Ikke kortlagt	Landbrug	Landbrug og §3	LandbrugBM	§3	Anden natur	Skov	Råstofudvinding	I alt	
1	3	48	16	3	13	1	16	1	100	
2	2	19	9	1	15	2	52	0	100	
3	4	34	4	3	13	2	39	1	100	
4	3	48	9	4	13	2	22	0	100	
5	3	74	3	3	9	2	5	0	100	
I alt	3	49	9	3	12	2	23	0	100	

Mere og bedre natur

Status i dag:

- Den natur, som findes inden for projektafgrænsningen, ligger primært langs Gudenåen eller Randers Fjord – flere steder i et meget smalt forløb.
- Natura2000 udpegningen inden for projektafgrænsningen ligger i langt overvejende grad i delområde 1,2 og 5
- HNV (High Nature Value) scoren er ligger i overvejende grad fra lav til middel.

Hvad er potentialet i dette indsatsområder:

- Genskabe sammenhæng mellem vandløb, vådområder og højereliggende tørre arealer
- Skabe store, sammenhængende arealer - Jo større områder, der indgår i genopretningen, des større potentiale for biodiversiteten
- Genopretning af den økologiske integritet, herunder naturlig eller naturnær græsning
- Genopretning af naturlig hydrologi
- Omstilling af landbruget i ådalen til mere ekstensiv drift.

Rent vandmiljø og ren Randers Fjord

Status i dag:

- Af den samlede økologisk tilstand i vandløb inden for projektafgrænsningen er ca. 1/3 i god eller høj økologisk tilstand
- VOS arbejdet med Kvælstof, fosfor og lavbundsprojekter (N)
 - **Kvælstofvådområder:** Samlet reduktionskrav 82,232 t N/år. Ansøgte forundersøgelser: 65,00 ton N/år (indre fjord), svarende til 88,2% af indsatskravet til den indre fjord og 79% af den totale indsats. Der er ikke søgt N-projekter i den ydre fjord.
 - **Fosforvådområder:** Reduktionskrav 750 kg P/år - P-indsatsen er svær at implementere, da det er svært at finde virkemidler. Ansøgningsrunde i VP3 for P-indsatsen er ikke åbnet endnu.
 - **Lavbundsprojekter (N):** Samlet reduktionskrav 7,838 t N/år – søgt realisering 16,757 t N/år, søgt forundersøgelser 19,14 t N/år – Så over målsætning hvis alle projekter gennemføres.
- Mindre lokale tiltag såsom stenrev og ålegræsudplantning i Randers Fjord

Hvad er potentialet i dette indsatsområder:

- Markant og tilstrækkelig reduktion af næringsstofniveau og -tilførsel til vandmiljøet for at sikre en ren Randers Fjord
- Randers Fjord skal have genskabt sine deltaegenskaber og sine strandenge

Delstrækning	Dårlig økologisk tilstand %	Ringe økologisk tilstand %	Moderat økologisk tilstand %	God økologisk tilstand %	Høj økologisk tilstand %
1	42	28	13	14	3
2	19	3	24	48	6
3	25	15	8	45	7
4	18	6	55	18	4
5	19	2	24	41	14
I alt	27	14	26	27	5

Klimarobust ådal

Status i dag:

- Klimaændringer skaber behov for anskuelse af ådale med nye perspektiver:
 - Øgede nedbørsmængder
 - CO2 reduktion (lavbund)
 - Hyppigere ekstreme tørkeperioder
 - Varmere klima i Danmark kan betyde nye arter, nye produktionsformer mv.
- 2 ekstrem højvandssituationer i Gudenåen de sidste 4 år som har forårsaget oversvømmelsesproblematikker langs Gudenåen. Klimaændringerne forudser ca. 25% mere nedbør om vinteren.
- Udtagning af lavbundslande er et vigtigt indsatsområde. Kortlagte lavbundsarealer inden for Gudenåplanens afgrænsning er viser at det primært er i delområde 5 samt i delområde 4 og 1 at lavbundsarealerne er i Gudenådalen.
 - Lavbundsarealer på nationalt niveau udgør 7% af landbrugsarealet, men står for halvdelen af drivhusgasudledningen fra dyrkede arealer (Biodiversitetsrådet, 2023)

Hvad er potentialet i dette indsatsområde:

- Målrettet opkøb eller jordfordeling arealer i Gudenådalen gennem projekter vil fremme indsatsen.
- Udtagning af lavbundslande inden for projektafgrænsningen skal støtte at målsætningen om udtagning af 100.000 ha lavbund nås.

Friluftslivs kerneområde

Status i dag:

- Gudenådalen er i dag allerede et kerneområde for friluftsliv.
- Der er lavet en kortlægning gennem landskabsanalyse, som kortlægger områder hvor friluftslivet kan styrkes
- Gudenåsamrådet gennemføre aktiviteter jf. deres handleplan indenfor markedsføring, turisme og friluftsliv – eksempelvis:
 - Etablere en samlet Gudenåsti fra kilde til fjord.
 - Podcast sammen med museerne
 - Kernefortælling om Gudenåen

Hvad er potentialet i dette indsatsområde:

- Gudenåsamrådets formål er at arbejde for at binde Gudenåen og opladet bedre sammen som en sammenhængende outdoor-/friluftslivsdestination i Østjylland for borgere, gæster og turister.
- Friluftsliv og tilgængelighed langs Gudenåen og i ådalen skal tænkes ind i alle projekter, hvor det giver mening.
- Gudenåplanen vil danne grundlag for en styrket turisme- og lokal erhvervsudvikling i Gudenådalen og potentialerne heri skal synliggøres.

